

UČITELJSKI
T O V A R Š .

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI. v Ljubljani 1. septembra 1866. List 17.

S O N E T.

Nebeška cvetka, žlahtna, nevenela,
Ljubezen si do očevine mile;
Zatreli niso v stani vse te sile;
Če bolj teró te — lepše boš cvetela!

Od kar sercé mi tvoja moč raznela,
So pesmice se sladke v njem zbudile;
Naj drago, tebe vredno bi slavile,
Ker peti mi ljubezen je velela.

Ti moj si biser, drago vse veselje,
Goré mi za-te najsvetejše želje,
Priserčna, krasna, ljuba očetnjava!

Sercé še mlado terdno je sklenilo,
Da vedno zvesto tebe bo ljubilo;
Zato doní ti vedno čast in slava!

J. Cimperman.

Poezija v ljudski šoli.*)

Ne dá se utajiti, da je neka napčna omika se vkoreninila med našim narodom, da se nekaj desetletij sem pogublja jo narodne šege in navade, da stari srečni časi, po katerih zdihuje marsiktero mokro oko sivolasega starčka, ne pridejo več. Pravo, domače narodovo življenje se je umaknilo v oddaljene dolinice,

*) Iz letnega sporočila c. k. očitne glavne šole postojnske.

kjer ima domače ognjišče še staro veljavo, kjer je bilo občanja se zunanjim svetom dosedaj še malo. Naše življenje nima več prejšnje globočine, ampak je plitvo; zrcalo njeno vznemirujejo le strasti, več ne odsvita jasnega solnca, svetle lune, migljajočih zvezdic in modrega neba. Tiha domačija in premilo družinsko življenje zadostujete le malokomu; sladosti in veselice iščejo današnji ljudje drugej. V kmetiških krčmah že beró časnike, za prijazni pogovor se nikdo ne meni, divje vpitje, kregi, nagnjusne kletvine in umazane kvarte so veselje sedanjega mladega in tudi starejega sveta. Denar in sladnosti so mogočno geslo, in za tema dirjajo nevtrudeno in brzo ko hlaçon po železni cesti.

Sedanji svet je postal prepameten in premoder; marsikdo že ne verjame družega, razun kar tiplje z rokami; res učen, prebrisan je svet, zato pa je srce njegovo oslabeledo. Pravo, iskreno, blago čútje, katero je vsadil stvarnik človekovemu srcu, izginilo je skoro, zato pa se precéni lastni „jaz“, premalo spoštuje, kar je res lepega in veličastnega, in tako propada lepo in priprosto vedenje, propada stara, vabljliva prisrčnost, in tako propada življenja poezija.

Te prikazni so naši prihodnosti temni oblaki, ki se čedalje gosteje kopičijo; te oblake pregnati, poskuša se mnogo v naj novejšem času. Tudi šola bo skrbela, da rastočemu rodu ne bode manjkalo zdravega srca, prisrčnosti in poštenosti, tako namreč, da se bode pri šolskih predmetih gledalo od sedaj bolj na srce in domišljijo, pa ne samo, kako naj se bistri deška umnost.

Zato svetuje vladni svétnik Kellner poezijo, da se v ljudski šoli poravná razmerje med umom in srcem. Sedaj pa se vpraša: Ali pa ima poezija tako moč? — Gotovo; kaže nam to človeštva zgodovina. Človek trojno izrazuje svoje misli in občútke; z licem in kretanjen, z besedo in z glasom. Beseda nanznanja nam prav za prav le misli, glas pa občútke, kakor je nasproti glas različnih misel izvor. Beseda pa, v kateri se pokaže vse dušno življenje, in tudi djanskega življenja prikazni dela vzorne, je poezija. Občutki in domišljija vladate tukaj, in ravno ti povzdignete človeka do nebeškega in nadtelesnega gledanja. Nežuo čustvo ima odprto srcé veselju in žalosti, vsi lepoti natorni in duševni, in razliva čarovno miloto na zemsko življenje. Nedolžno srce ne čuti tako silno nesreče, spreminja

zemljo v raj, okuša že tukaj nebeške radosti. In, ali mar ni poezija, če malo dete trga pisane cvetice in iz njih vse zamisljeno spleta zale venčke sebi in ljubi svoji mami? Pa morda trudno zaspi v vrtni senci, in sanja o ljubih angelčkih? Poglejmo v cerkev, kjer pobožni ljud kleči na kolenih in moli nebeško Jagnje, ali ni to poezija? ali če veličastnih orgelj glas in ganljivo petje povzdiguje čutljivo srce v nadzemske višave? Kako čudovito gane, ko gledamo večerno zarjo na zahodnem nebu, ko bi jo naj nežnejši roki stekale; ali pa polnega mesca blede svit, ko se ravno izza gozdnih verhov prikaže in s hladno roso oživlja v nevestnem krasu spečo dolino! Če ima človek za enake prizore občutno srce, ali ne bo njegovega početja navdajal blagodejni duh nadzemskega mišljenja, kakoršen se nahaja pri svetnikih naše svete cerkve. Le pogled na take više prizore je izbudil tisto čudovito, čisto ljubezen, kateri se čudimo pri misi-jonarjih v daljnih zemljah in pri usmiljenih sestrah v naših vere in čustva praznih deželah.

Pa tudi ljudstvo samo čuti potrebo poezije v svojem srcu. Pesmi našega naroda so skoro edina luč, ki vsaj nekoliko jasni temno noč, ki prikriva njegovo starodavnost. Narodna pesem, ki ima djanje in jezik iz naroda, podobe pa iz nature, ki je lahka, umljiva, našla je pot v samotno koč revnega poljedelca ko v veličastni grad mogočnega velikaša. Opominim naj le srbskih narodnih pesem; kaka krasota v mislih in besedi se razkriva pred našimi čudečimi se očmi; kako je polnoglasen jezik, čist ko srebro, veličasten, ko širnega morja planjava. In, ali ni ravno narodna pesem budila toliko ljubezen do zatrte domovine in vsplamenila pogum, ki je zaničeval naj okrutnejšo smrt! Tudi je bila poezija v starih časih združena s petjem, in pevec (goslar, dudar, bandurist) je pesmi vstvaril tudi napev, ko si jo je izmislil. Kako veselo je slišati pevca ali pevko po dokončanem delu, ko si ure počitka sladit z ganljivo pesmijo, in v zadovoljnosti srčni, in v mili pesmi išče in najde obilno plačilo za prestani trud vročih ur in moč za prihodnjega dneva gorkoto!

Vprašanje drugo pa je, ali sme ljudska šola posluževati se poezije?

V poeziji nadvladujete čustvo in domišljija, in ravno te dve moči ste v otroku naj močnejše. Če ni čustva, ne bo koristila dosti umska omika, in če se ne izbuja v srcu člove-

kovem čustvo za lepo in sveto, ne rodi dosti sadu obrazovanje mislečega človeka. Vzlasti ženskemu spolu je neobhodno potrebno čutečega srca, ker ima naj večji vpliv na rastoči zarod. — Ravno tako je domišljija lepa dušna moč, polna naj večega vpliva na voljo in delavnost človekovo, le voditi se mora prav, da bo upanju in pričakovanju našemu zadostovala. Kakor namreč navdušuje za vse pravo in lepo, tako tudi rodi naj hujši fanatizem; in kakor za dobro vnema, tako pelje lahko tudi nepremagljivo v naj grše in naj temnejše hudobije.

Učilnica pa ne sme otroku vrvati čustev, katerih nima in tudi ne more imeti. Pred vsem ni toliko na praznih besedah, kakor na zrnatih izrekih in krepkih mislih; pesem naj bo nravna, naj navdušuje za resnico in čednost, budi naj ljubezen do domovine in vladarja; pri tem naj bo umljiva in narodna, in taka bode lahko segala v mladostna srca, in se bo ohranila tudi v poznejši starosti.

Že omenjeni Kellner daje prednost pripovedni poeziji, kakor se razumé samo po sebi. Pravljica vpeljuje v čudovito življenje natorno, in da si je izmišljena, vendar se ni bati, da bi otrok žive domišljije sad imel za resnico. Pripovedka kaže otroku v pesniškem svitu zavito življenje narodov in njihovih junakov, ki se pa tudi globoko v srce vtisne. Med pripovedkami pa je naj prva legenda. Gotovo je naj priličnejša otroškemu duhu; budi v njem prava pobožna čutila, daje mu moč, za vero živeti in umreti. Človek je v legendi stvar za više reči vneta, ker spozná, da je tu na zemlji le popotnik, ki tudi v naj večih mukah in smrtnih težavah gleda le na svojo pravo domovino, na nebesa. Dete se nauči tu prave pobožnosti, otroškega zaupanja v vsemogočnega Bogá, in zato je legenda posebnega priporočila vredna.

In ko dete odraste, ponudi naj se mu bolj tečna hrana, podobe resnične iz zgodovine domače, pa tudi občne. Pa tu ni toliko na tem, v katerem letu se je ta ali una reč godila, katero imé je imela ta ali una oseba, ker ljudska šola ni učilnica zgodovine, nego ima le povesti iz zgodovine otroku povedati, in posebno pozornost obračati na prvo delajočo osebo. Zgodovinsko črtico mora obsevati olepšavni žarek mile poezije, nadzemska luč mora krasiti povestnega junaka, ker v vsakdanji suhoti se ne bode priljubil srcu otrokovemu; sej vidimo,

da le pesniška pripovedka nam je ohranila naših prededov zgodovino.

Kar se tiče lirične poezije, postavil bi naj prvo pobožno narodno pesem, in sploh pesmi pobožnega zapopadka, potem pa krepke domorodne pesmi. Ako pa hoče taka pesem prešinjati skoz in skoz mlado srce, mora jo peti mladost in sicer s polnim čutjem, s krepkim glasom. Petje je velik dar Božji, vnema za dobro, varuje hudobnih misel; petje naj lepše, naj čistejše veže vesele ljudi, petje sladí vse življenje človekovo, in kolikor polnejše čutov je srce, toliko raji daje na znanja te čute v veselem ali žalostnem petji; povzdiguje ga v rajske livade nebesčanov, da pozabi vsakdanjega življenja trude in težave.

Slovensko slovstvo ni ravno prerevno na pesmih nazznanjene vrste, in zato smemo tudi pričakovati, da bodo naša berila tudi v tej vrsti vstrezale če dalje bolj. Pa naj bolja knjiga ne koristi nič, če je učenik ne zna rabiti, če ni tudi pri njem to prijetno soglasje med glavo in srcem, med umom in čutjem. Da more srčno čutje izbuditi in prav gojiti, potrebuje učenik sam srca. Um more človek izobraziti do naj više stopinje, če je tudi njegovo srce strašno pogorišče in viharjev divjih sirova zmes; da čustvenega človeka omika, imeti mora odgojitelj sam čutje, da navdušuje za vse lepo in plemenito.

Po tem še le bo nastopila lepša zora našemu narodu: umazanih pesem hripavi glasovi bodo sčasoma vtihnili; veselje večernega počitka bo budilo večo ljubezen do dela, zadovoljnost prava se bo vselila v srca, in znane J. Virkove pesmi: „Sreče dom“ se bo spolnovala zadnja vrstica:

»Kje neki imá sreča svoj dom?
Kdo mi pové, kje našel je bom?
V čistem le srcu ona kraljuje,
Srce nedolžno razveseljuje;
Sreča prebiva v sredi srcá,
V srcu poštenem ti je domá.

Vodja.

Šola in dom.

(Konec.)

Tisti, ki prevzamejo učence v stanovanje, prevzamejo s tem dolžnosti staršev. Njih dolžnosti so tiste, ktere imajo starši do svojih otrok. Iz njih rok bo tirjal tedaj Bog, pravični sodnik, neumerjoče duše njim izročene. Ni majhna reč, imeti učence v sta-

novanji; velike, težke so dolžnosti, ktere prevzamejo tisti, ki vzamejo otroke, učence v svoje stanovanje, pod svojo oblast, pod svoje nadzorništvo. Celó deželnska gosposka je, to spoznavši, ó raznoterih prilikah dajala postave, ktere je treba vediti in spolnovati vsem gospodarjem in vsem gospodinjam, če hočejo biti pravi oskerbniki učencev, ne pa lakomni najemniki, kterim je mar le za lastni dobiček, malo pa ali celó nič za dušni prid keršanske mladosti. Na kar imajo gospodarji in gospodinje, pri kterih učenci stanujejo, posebno gledati, je po cesarskih postavah pogravitno to le:

I.

Vseh gospodarjev in gospodinj, pri kterih učenci stanujejo, ki tedaj starše nadomestujejo, je ojstra dolžnost, vestno paziti, da učenci, njih skerbi izročeni, šolske postave na tanko spolnujejo, posebno:

1. da se vsaki učenec spodobno obnaša, pobožno in keršansko žíví, zjutraj in zvečer, pred jedjo in po jedi moli, v cerkev hodi, in se varuje preklinjevanja, laganja, opravljanja, podpihovanja, nespodobnega govorjenja, napčnega obnašanja in pregrešnega djanja;
2. da časti vrednim osebam, duhovnom, cesarskim in mestnim vradnikom, učiteljem in drugim veljavnim možem vedno kaže spoštovanje;
3. da je snažen, in ima perilo, vso obleko, šolske bukve in druge reči v lepem redu;
4. da vse šolske dolžnosti na tanko spolnuje, se ne pečá z nepotrebnimi rečmí, ne bere napčnih, kužljivih bukev, ne zapravlja časa, tolikanj dragega darú božjega, ne zamuja šole brez dostojnega vzroka, brez gotove potrebe;
5. da z vsemi, ki stanujejo pod eno streho, žíví v prijaznem miru, da je do vsakega priljuden in ne zabavljiv, da nikogar ne zaničuje, posebno pa, da svoje domače prednike, namestnike svojih staršev (gospodarje in gospodinje) vestno spoštuje, in jim je vselej pokoren;
6. da se varuje vseh nepoštenih, kužljivih družeb, in da je posebno zvečer o mraku že domá, in se po ulicah, ali kod drugod nikakor ne potika;
7. da ne zapravlja denarja, ga ne razposojuje brez dovoljenja staršev ali njih namestnikov, da sebi izročeni reči ne prodaja, ne zamenjuje, ne podaruje, da dalje nikomur, naj si bo kakor hoče, ne storí kake škode;

8. da je trezen v jedi in pijači, da vroč ne pije, ampak počaka, da se ohladi, da se v poletji le v to odločenem kraji spodobno koplje, nikakor pa ne ob nedeljah in zapovedanih praznikih, da ne obiskuje prepovedanih krajev;
9. da tobaka ne kadí, ne le očitno, temuč tudi ne domá, da za denar ne igrá, se ogiblje kvart in drugih prepovedanih iger, da ne hodi v kerčme in druge hiše, v katerih se več slabega in pohujšljivega sliši in vidi, kakor dobrega in podučljivega.

II.

Ko bi učenec te, ali kake druge postave prelomil, je njegovega oskerbnika ojstra dolžnost, ga resnobno opominjati in svariti; ko bi pa le nič ne maral, in se ne poboljšal, ali pa bi bil še celó drugim napakam vdan, mora oskerbnik to precej naznaniti staršem, ali šolskim prednikom.

III.

Učencev oskerbnik ima dolžnost, večkrat poprašati, kako se učenec uči in vede, in učiteljem, zlasti pa šolskim prednikom, vse na tanko razodeti, kar zadeva učenca.

IV.

Če gospodarji ali gospodinje, pri katerih učenci stanujejo, teh dolžnosti ne spolnujejo, ali pa če dovolijo, da se v njih hišah shajajo slabe tovaršije, ki so učencu nevarne, zgubijo pravico, učence imeti v stanovanji. Starši morajo svojemu otroku iskati drugega stanovanja, če ne, pa mora učenec šolo zapustiti.

Ravnatelj.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXX.

D. „Jur je Jur! Ze imé kaže, kak tēpec da si“ — je očital nekđaj učenik učencu.

O. Bore učenik bore učencu! Tako ni prav, in imena svetnikov se nikdar ne smejo obračati v zaničevanje ali zasramovanje, pred otroci že celó ne.

D. Sej tudi jaz tega ne poterdim; hotel sem le povedati, da nas je vsled Krušičevega §. 13. č. d) ravno imé Juri zapeljalo v táko razgovarjanje o lastnih imenih in primkih, da bota kdež Učenec in Tovarš težko stala pred stolom stolnika svojega Jezičnika.

O. Toraj se podvizajmo, in povej nama Krušič sam, kaj še praviš v plodovitnem §. 13!

K. V §. 13. e) pravim: Die im Wessenfalle der Einzahl auf: *ba*, *da*, *ta* Auslautenden haben im Werfalle der Mehrzahl *je*, z. B. golób — golóbje, gospód — gospódje, kmet — kmetje.

D. Ali praviloma? Zakaj bi Slovenec ne smel reči tudi: *golobi*, *gospodi*, *kmeti*, kakor govorijo in pisarijo mnogi Slovani in govorijo tudi sim ter tje Slovenci (cf. moži n. možje)? — Povedal si to sicer po Metelkotu; pod čerko *h*) „Auf *n* Auslautende haben im Werfalle der Mehrzahl: *ni* und *nje*“ — si pa pozabil opomniti, kar Metelko dobro razloči, da le imena s prednjim samoglasnikom, p.: *kristjani-nje*, *tlačani-nje*, *kopuni-nje*, *Ločani-nje*, ne pa tudi s prednjim soglasnikom, p.: *ovni*, *malni*, ker nikdar ne pravimo *ovnje* itd. — Pod čerko *g*) praviš: „Človek hat in der Mehrzahl in ältern Schriften: *človeki*, jetzt aber nur: *ljudje*“; — to je laž, in kako je razlagati, sta povedala že Učenec in Tovarš v svojih pomenkih. — Pod čerko *f*) praviš: „Allgemein üblich ist: *otroci*, pri otrocih; falsch hingegen, obwol gebräuchlich: *z otroci*“ in Ostroverhar moj je ravnokar rekel: pred otroci že celó ne!

O. Krušič je pozabil, da razlaga novo slovenščino, ne pa staroslovenščine. V novoslovenskem je v druživniku *í*, in pred *i* se *k* sme spreminjati v *c*, kar tudi slovenski narod dela, ki sploh govori: *z otroci*. Drugač je bilo v staroslovenščini, ktera je pisala v tem sklonu *jeri-y*, pred katerim se goltniki ne spreminjajo, ali, kar je veljalo v stari, ne veljá povsod tudi v novi slovenščini, in po tem je soditi Krušičevo slovo „falsch hingegen, obwol gebräuchlich“.

XXXI.

D. Preskočili smo imenitno, preimenitno opombo, ktero je v rodovitnem §. 13. pod čerko e) Krušič dal slovenskim pisateljem in zlasti „bodočim“ slovníčarjem, in ktera se njemu samemu tolikanj važna zdí, da jo ponavlja tù in tam po svoji slovniški knjigi.

O. Kako pa se glasi tù in tam? Povej nam sam, da bolje razvidimo to reč!

K. V opombi pod čerko e) v §. 13. pravim: Richtig sollte man: *golóbije*, *gospódije*, *kmétije* schreiben, weil, wenn vor dem *j* kein *i* stünde, nach den Regeln der slovenischen Lautlehre *bj* zu: *blj*, *dj* zu: *j* und *tj* zu: *č* verschmelzen müsste.

V istem §., pa pod čerko h) pravim: Man müsste auch da: kopúnije, Ljubljančanije schreiben.

§. 14. č. h) k zgledu ljud-ljudjé pravim: Auf ähnliche Art možjé, lasjé . . . Auch hier müsste man: ljudijé, nohtijé, tatijé, možijé, trakijé so wie auch: trakovije schreiben.

§. 15. č. a), kjer učim, da imajo imena na je: predmestje, razpótje, smrečje itd. v drugem sklonu dvojstva in množstva ij: predméstij, smrečij — pravim: Das geschieht darum, weil schon im Werfalle der Einzahl: predmestije u. s. w. geschrieben werden müsste.

§. 17. č. f) pravim: Skórja, ládja u. s. w. haben skórij ládij, woraus man sieht, dass sie: skórija, ládijsa geschrieben werden sollten.

S tem se vjema, kar pišem §. 18. č. c), in §. 19 pravim: Es müsste wol: Kočévije, Zagórije, Podbrézije, Senodólije, Rétije u. s. w. geschrieben werden.

§. 27. č. c) pravim: Wie trije, so sollte richtig auch štírije geschrieben werden; denn in diesem Worte scheint das *i* nach dem *r* nur deswegen nicht gehört zu werden, weil der Ton nicht auf demselben ruhet, was in trije wol der Fall ist.

§. 47. št. 9. o glagolščakah pravim: Auch da müsste man: pisánije, pétije u. s. w. schreiben, was, wie schon §. 15, a) bemerkt wurde, auch von den auf *je* auslautenden Sammelnamen: cvétje, zdrávje u. s. w. gilt.

In §. 65. č. b), kjer govorim o spremembah, ki se godijo pri glagolih četerterte verste v deležniku terpne oblike, pravim: Diese Verschmelzung findet — mit wenigen, sehr unbedeutenden, durch Wolklang oder durch Klarheit des Sinnes bedingten Ausnahmen — nach den slovenischen Lautgesetzen nothwendiger Weise statt, sobald zwischen: *d, t, st, c, s, z, č, š, ž, l, n, b, p, v, m* und eben darauf folgenden *j* kein anderer Laut steht, der die Verschmelzung hindert. Weil man nun: gospódje, kmétje, cvétje, s smertjo, hrástje, volcjé, lasjé, vozjé, smrečje, Súsje, možjé, s živáljo, stranjé, gróbjé, kópje, Kočévje, zdrávje, germje u. s. w. ohne Verschmelzung ausspricht, nicht aber: gospóje, kméče, cvéče, smerčo, hrášče, volcé, lašé, vožé, smreče, Súsé, možé, živáljo, stranjé, gróblje, kóplje, Kočévje, zdrávlje, germje sagt, so müsste man folgerichtig den vor *j* stehenden, die Verschmelzung hindernden Laut, welcher, wie uns das Altslovenische zeigt, ein *i* ist — in unserer Mundart jedoch zum Halblaute herabgesunken — auch in der Schrift bezeichnen, und: gospódije, kmétije u. s. w. schreiben. —

D. Precej dobro si se razodel; mladi, posebno južni kerdelniki tvoji so se te pisave tudi koj lotili, ter so jeli v djanji spolnovati to, kar se je celó tebi prevred zdelo v knjigi slovenski.

O. Kako zelo si zadel mnoge pisatelje slovenske s temi pravili, lahko spoznaš iz tega, da je tudi „Slovenec“ dvakrat govoril zoper to pisavo, in da je sloveči knjižnik *P. M.* v Novicah l. 22. prav iz dna svojega serca zaklical: „Pomislite, za Boga, na edinost, ki nam je toliko potrebna!“ — Zaklical je tako glasno, da se mu je odmévalo celó iz Hrovaškega. — Ker je ta spis odgovor in pogovor na te tvoje nasvetovane oblike v Novicah, ktere so sicer vodice v najnovejši pisavi, in ker se tako milo glasí, beri ga, *Dražba*, milemu *Krušicu* v resno premišljevanje in blagovoljno posnemanje!

D. „Znebiti se srečno dolgih pravopisnih in oblikarskih bojev bili smo Slovenci — narod slovničarski — ravno dosegli nekako edinost v pisanji, kar se tiče vsaj vnanje oblike naših časnikov, ter smo z zedinjenimi močmi obdelovali svojo národno njivo, oziraje se pri tem tudi na ravnanje naših južnih sosedov, od katerih smo se že in bomo se še učili; — kar se je zatosila zopet ljulika nesrečne neskladnosti, ktera se je tu pa tam res tudi prijela. Našli so se namreč — komu ni znano? — kateri „pisevajo ali piševajo, da ne kmetje, ampak kmetije imajo kmetije, ki jim pri dobrem obdelovanji donašajo veselija pa tudi lepega premoženija, v tem ko so si gospodije izbrali mnogovrstno dejanije z umom itd.“

Ne bojím se sicer, da bi kdaj večina slovenskih pisateljev pritegnila takim novotarjem, vendar bi jih jaz opomnil in poprosil: ne kazíte slovenskega edinstva, ne kvaríte jezika, in ne motíte dosedanjega slovenskega razcveta in razvoja, ki meri nekaj tudi na približevanje k jugoslovanskim bratom živečim z nami na enem in istem nepretrganem ozemelji!

Vi se pozivate na veljaka *Miklošiča*, prepričani, da je on kos, razgrniti staroslovenščini lice, kakoršno je samo na sebi. Dobro, — pa zakaj ga ne posnemate tudi zastran novoslovenščine? Beríte njegove čítanke, njegov staroslovenski slovar, kako on slovenske besede piše, on, ki se mu gotovo nikdar še sanjalo ni, da bi trebalo sedanjo živo slovenščino pritisniti na *Prokrustov* posteljnjak nekdanje slovenščine ali *bolgarščine* in raztegovati jo po isti.

Pri zbornih imenih (coll.) in pri glagolščakah (subst. verb.) poznajo vsa živa slovanska narečja samo formacijo — je (Čehi sedaj *í*), ne pa — ije, kakor ima staroslovensko. Kdo

nam tedaj daje pravico, odstopati od njih? Če Srbo-Hrvati, da molčimo od drugih, pišejo: pisanje, vladanje, orožje, područje, podnožje, podgorje, predmestje, Podrinje (Drina-Thal), in zaradi razločnosti celó Potisje (Theissgebiet, ne Potišje niti Potisije), čemu bi mi po neki domišljeni doslednosti vtikali tisti ž, kteremu ne bi vedeli ni pravega glasú?

Držimo se torej udomačenega, v časnike z mnogim trudom vpeljanega pisanja, in ravnajmo se, čisté isto, po nekdanji mrtvi slovenščini samo toliko, da ne zastranimo ali zabrazdimo od živega slovenskega in srbsko-hrvaškega naréčja! Dixi“.

P a š n i k.

Enakoglasno branje v šoli. Nič ni pri branji tako neprijetno za ušesa, kakor če učenci vedno enakoglasno berejo, kakor ura, ki se prebije in neprenehoma v enem glasu dalje tolče. Takega neprijetnega branja pa se učenci, posebno pervinci, prav hitro privadijo in nauče eden od drugega. Še učiteljeva ušesa se sčasoma tega glasa tako privadijo, kakor razglašenih slabih orgelj. Vse drugače pa ta napaka bije na ušesa tistemu, ki jo malokrat sliši. Da se tedaj učencev ne prime ta neprijetni glas, naj učitelj: 1) skerbí, da učenci dobro razumejo vse, kar berejo, in bolj ko znajo brati, bolj naj se pazi, da gledajo in mislijo na to, kar berejo. Brezmišljeno branje je prazna slama. 2) Učitelj naj mladim učencem vsako bolj neznano besedo in vsaki stavek naj pred lepó (toda brez nepotrebnih stranskih ovinkov) razloži, kaj vse pomeni in se pravi, in potem naj sam prav prebere, kar tirja, da beró učenci. 3) Naj pred naj besede in stavke beró boljši učenci, potem še le slabejši. Lepo brati se učenec bolj nauči, če poslušá, kako se prav bere, kakor pa, če mu pripoveduješ in velevaš, kako naj bere. 4) Učenci naj se vadijo brati tako, kakor se prav govori. Če učenec kako besedo ali kak stavek enakoglasno bere, naj ga pové potem brez bukev z lastnim navadnim glasom, in naj se tako odvaja enakoglasnega branja.

Učitelj in podučitelj.

Večkrat sem že bral in tudi sam opazil, kako se v nekterih krajih učitelj in podučitelj vedno besedujeta in v razpertiji ži-

vita; in res, serce me je bolelo, in mislil sem: Bog daj vsem pravo poterpežljivost in edinost! — Namenil sem tudi o tem nekoliko pisati, ako mi dragi tovarši tega ne bote za zelo vzeli.

Zapoved ljubezni pravi: „Kar hočeš, da bi ti drugi storili, stori tudi ti drugim“. Te besede naj bi si marsikteri učitelj prav razložil, in si jih tudi večkrat spominjal in se mislil podučitelja: kaj bi jaz kot podučitelj svojemu učitelju storiti mogel, in kako bi se meni zdelo, ko bi učitelj tako z mano ravnal, kakor jaz s podučiteljem?

Resnični odgovor bo: svoj stan bi ljubil in komaj njegove težavnosti občutil, ako bi me v šoli, kakor doma, ne pa kakor ptujca merzlo in neprijazno sprejemali, in ko bi bil učitelj moj resnični prijatelj. — Naj si tudi učitelj večkrat spominja tistih časov, ko je še mlad, neveden in na ptujem v šolo za podučitelja prišel. Oh, kako žalostno in strašno je za mladega učitelja, kateri z naj lepšimi upi in z gorečo ljubeznijo do svojega poklica pride v ptujo družbo, ktera ga merzlo sprejme in neprijazno ž njim ravná! Dragi čitatelji! ali bi se bilo čuditi, ko bi se tak zapuščen človek kam drugam obračal, in si iskal prijateljstva, kjer bi ga iskati ne smel?

Naj bi pa tudi podučitelji se večkrat spominjali, da je učitelj njih pravi tovarš. Ali žalostno je slišati, kako marsikteri podučitelj s starjim učiteljem ravná in misli, da je neumen, sam pa meni, da je naj modrejši, zato, ker je morebiti ena leta več po šolah hlače tergal, in na svoje teoretično vednost vse zida, in si misli, da je že dovolj, če je pripravnico dobro izveršil, in je že moder ko Salomon, drugi starejši so pa vsi neumni, in kar oni storijo je vse nič, ali pregovor pravi: „Mladost, norost“; torej naj podučitelj svojega učitelja spoštuje in časti že zavoljo njegove starosti, in naj ga lepo za svet praša, in rekel bi: ne dobí se kmali učitelja, da bi svojemu podučitelju rad prav ne svetoval in pomagal. Posebno je pa dobro za podučitelja, če mu učitelj dovoli, ali ga še prosi, da mu pri cerkvenih opravilih kaj pomaga (se vé, da ne med šolo), to je tako koristno, da mislim, da ni podučitelja, kateri bi se sam od sebe ne čutil primoranega, da se vadi v petji in orglanji; sej je res, kar so mi nekda neki visokočastiti gospod rekli: „Učitelj brez orgljanja, je ptič brez perut“, in tak tud za njegovo prihodnost slabo skerbí, ker so mu pota za višje in boljše službe zaperta, in mora in ostane le vedno ubogi podučitelj. Naj se torej marsi-

kteri gosposki podučitelj misli, da ni za vse zrel, če nekoliko v šoli stori, za cerkev se pa še ne zmeni, zakaj učitelj živi od kmeta, in kmet le šolmajstra hvali, če zna dobro zapeti in orglati, torej priporočam še enkrat: naj se vsaki podučitelj rad in pridno vadi v petji in orglanji, in naj nikar ne godernja, če mu učitelj popravlja pomote, timveč naj mu bo za to iz serca hvaležen. Ali, pa Bogu bodi potoženo! dobé se učitelji, kteri se res za orgle bojé in revnega „gehilfa“, kakor ga imenujejo, z belim očesom pogledajo, ako bi se k orglam približal, pa zakaj? zato ker vlada med njima razpertia in nevošljivost, ktera je vir vsega nasprotja.

Naj bi se pa tudi marsikteri podučitelj večkrat poprašal: kaj bi pa jaz kot učitelj želel od svojega podučitelja? in gotovo si bo odgovoril: kako prijetno bi bilo, ako bi bil moj podučitelj domač, prijazen, postrežljiv, pohleven in odkritoserčen, proti meni zanesljiv, in ako bi se z dušo in s telesom deržal moje hiše in se za mojo čast, kakor za svojo potegoval. —

Če sta si tako učitelj in podučitelj vdana in prijazna, je srečna hiša, zakaj, taka hiša je hiša miru in ljubezni, in pri nji je Bog in njegov blagoslov.

Milovati moram pa tiste šole in cele soseske, ker sta si učitelj in podučitelj pes in mačka; žalostno je biti med takima, kjer po celih deset mesecev eden družega ne pogledata, eden družega opravljata, in na zadnje sta oba nedolžna, in se nočeta tako daleč ponižati, da bi eden družega ogovorila, in tako celi soseski dajeta slab zgled, in si oba podkopujeta svojo srečo.

Spreoberni take terdovratneže Bog!

Jože Jerom,
podučitelj.

Šolsko blago.

Lahke, bolj znane kovine ali metali so:

1. **Pepelovec**, terda, leskeča, bela stvar, ložja od vode. Dobiva se v pepelu in v vinskem kamnu, v ilovici, v slanih in kislih vodah.
2. **Soljenec** je pepelovcu podoben. Nahaja se v navadni soli.
3. **Apnec** je svitla bela stvar, in se v vodi razpušča. Dobiva se v raznih plemenih apnenka, v marmorji, soldanu in mavcu, v živalskih kosteh in lupinah, pa tudi v nekterih rastlinskih delih.
4. **Glinjenec** je bela, leskeča stvar, ki se dá zeló kovati in vleči. Nahaja se v glinji, ilovici in sploh v dobri persti, v raznem kamenji.
5. **Magnez** tudi bela, leskeča in vlačna stvar. Dobiva se v gorjupi persti, v nekterem kamenji, v morski vodi.

6. **Arsen** ali **arsenik** je sivkasta leskeča tvarina in zelo strupena. Nahaja se včasih čist, včasih pa zmešan z drugimi rudami.

7. **Kamujenec**, bela, leskeča stvar, in je naj ložji med vsemi kovinami. Dobiva se v apnenem kamenju in v kislih vodah, ter dela, da stvari v njem okamnijo.

8. **Barij** je bel pa terd. Nahaja se v baritu, v nekem težkem kamenju.

9. **Stronec**, bela stvar, ki se nahaja v stroncijanitu, v nekem zelenem kamnu.

10. **Sladnec**, sivkasta, leskeča stvar, ki se dobiva v nekaterih žlahtnih kamnih.

11. **Zirkon**, črnkasta stvar, ki je v nekaterih kamnih, v zirkonu, v žlahtnem hiacintu.

12. **Tor**, tamnosiva stvar, ki se dobiva v nekaterih kamnih, v toritu in monacitu.

13. **Telur**, sivkasta, zelo leskeča stvar, ki je zmešana z nekaterimi kovinami.

14. **Cer**, siva, leskeča kovina, ki se dobiva v nekaterih rudah.

Težke bolj znane kovine so:

1. **Platina**, naj težja, siva kovina, ki se dá zelo raztegniti. Dobiva se zlasti v južni Ameriki in v uralskem pogorju na Ruskem, in je Skrat toliko vredna, kakor srebro.

2. **Zlato**, naj dražja kovina, je 15krat toliko vredna, kakor srebro. Za platino je zlato naj težje. Je rumeno in zelo leskeče, in se dá zelo raztegovati. Naj več zlatá se dobiva v Ameriki in v Avstraliji, kdaj tudi v azijski Indiji, v Evropi pa ga je naj več na Ogerskem in Erdeljskem.

3. **Srebro**, lepa bela, leskeča, za zlatom naj dražja kovina. Naj več srebra je v Ameriki, v uralskem pogorju na Ruskem, potem tudi na Francoskem, Ogerskem, Českem in Saksonskem.

4. **Zivo srebro** je navadnemu srebru podobna kovina, samo da je tekoča. Naj več živega srebra se dobiva v Idriji na Kranjskem, v Almadnu na Španskem, pa tudi v Ameriki.

5. **Baker** ali kufer je rudeč, in se dá dobro kovati. Naj več ga je v Ameriki, v uralskem pogorju, na ogerskem in v Banatu.

6. **Cin** je plavkaste barve. Naj več se ga dobiva v izhodni Indiji, v Angliji, pa tudi na Českem in Saksonskem.

Dalje prih.

Šolska letina.

»Programm des k. k. Gymnasiums zu Rudolfswert (Novomesto) am Schlusse des Schuljahres 1866. Veröffentlicht vom Direktor desselben P. Bernard Vovk« ima na čelu prav važen in lep sostavek: »Popotvanje našega gospoda in zveličarja Jezusa Kristusa ob času njegove triletne učitve, kronologično složeno po štirih evangelistih, in popotvanje sv. aposteljna Pavla«. Taki spisi se morajo prikupiti učencem in staršem in sploh domačemu slovstvu. Učencev je bilo v tej gimnaziji na koncu leta 197, med kterimi je bilo le 5 Nemcev, drugi vsi Slovani. Primki učencev so čisto, imena krajev pa naj več po slovenski pisani. — »Letno sporočilo očitne glavne šole ipavske« je prineslo letos učiteljem prav tečen sostavek »Prvi razred«, ki ga popisuje g. vodja te šole. Potem so na vrsti navadna šolska naznanila, iz kterih se vidi, da je ta šola imela letos vse mladine vkup 410. Pisava je vsa čisto slovenska.

Pismo slovenskega dijaka svojemu mlajšemu prijatlu.

Spisal Miroslav Turek.

Priserčni prijatelj!

Pri več priložnostih sem ti obečal, da ti bom kaj koristnega pisal, ali do danes ni mi bilo mogoče. Posebno, kar se tiče pisanja, sem jako zanikern, zatorej, ne jezi se! O šolah bi ti lahko mnogo povedal, kjer sem celih 12 let klopi glodal in hlače tergal, ali o tej stvari sedaj molčim.

Ni ti zadosti, da imaš dobre starše, dobre učitelje, dobre prijatelje, s katerimi se moreš posvetovati, kateri te učé, kako se moraš vésti v sreči, kako v nesreči. Ako te vsi ti zapusté, kam se bodeš potlej revež obrnil? Ali bodeš živel, kakor rastlina, ki ne vé, niti ne misli, da živi? Če se zameriš društvu, v katero zahajaš in ga težko zapustiš, kako ti bo, ako se ne bode več pečati hotelo s teboj? Zatorej nikdar ne zanemarjaj svojega bližnjega i pervega prijatelja, svojega lastnega serca, da bi pusto in prazno našel, ko bodeš hotel iskati v njegovi globočini tolažbe in okrepčevanja. Kolikrat se prigodi v življenji, da je tvoje serce edini prijatelj, ki te tolaži! Kaj bo iz tebe takrat, če z lastnim srcem ne živiš složno in nikakove tolažbe in pomoči v njem ne dobivaš? A ne le v tem obziru ti se bode slaba godila, če si sam sebi ptuj, nego tudi v drugem: nikdar ne bodeš mogel spoznavati ljudi, nikdar ne ž njimi živeti in njihovih slabosti prenašati.

Kakor si v tovaršiji iščeš tolažbe, veselja, mira in sreče, tako moraš tudi sam s seboj ravnati varno, pošteno, čedno in pravo, da te ne bode gerdo ravnanje samo s seboj zazdevalo, niti pokvarilo puhlo prilizovanje.

Pazi na telesno in duševno zdravje! Kdor navaliva na svoje telo, potrafi blagó, ki ga povzdiguje nad ljudi, ki je dražje od vseh zemeljskih zakladov. Nasproti pa, kdor se vsake malenkosti boji in se plaši naj manjega dela in truda svojih udov, ta živi težkotno, kakor nezmožna ostriga, in zastonj skuša v sili zopet vpotrebjevati zarjavele kite. Kdor svoje serce vedno repušča viharnim strastim, ali jadra svojega duhá neprenehoma razpenja, on bliža se bregu, ali v sredi morja strašno bodo butali valovi ob brod njegovega življenja. Naj te ne zvije vsaka nezgoda, vsaka telesna nevgodnost! Bodi junak! Ne boj se! Vse mine na svetu, vse lahko premagaš, če si stanoviten; vse lahko pozabiš; v nesreči si lahko vesel; pojdi v društvu, ako te tare nesreča, ono ti bode lajšalo breme, ki ga nosiš.

Spoštuj sam sebe, ako hočeš, da te bodo drugi spoštovali! Ničesa skrivaj ne delaj, česar bi se očitno delati sramil. Vedno se uči, ako ne iz debelih knjig, pojdi pod milo nebo, i čudi se naravi, poslušaj premilo žvergoljenje ptičie, ki slavé visoko v zraku stvarnika; glej cvetice, ki svoja prelepa krila proti nebu obračajo.

Rečem ti sicer: bodi sam svoj prijatelj, vendar ne mislim s tem, da si smeš vsako napako pregledati, vse prizanesti, a drugim nič; vi-

diš pezdír v očesu svojega brata, ali bruna v svojem očesu ne? Kakšen sodnik si? Bodi priljuden, in vsi te bodo čislali in radi imeli. Ne obupaj, ne bodi nevoljen, ako ne moreš doseči moralne ali umne stopinje, na kateri stojé drugi. Vsi ne moremo biti enaki. Ne povikšuj se, kajti če se bodeš povikševal, bodo te ponižali.

Pred vsem naj ti je draga mila domovina, ktera te je rodila! Bodi ponosen, da si Slovenec, sin majke Slave; bodi jej veren, ne le z besedo, timveč tudi z djanjem! Trudi in prizadevaj si, da si pridobiš sedaj v zlatem mladem času tistih vednosti in lepih zmožnosti, s kterimi boš pozneje koristil in služil na čast in slavo svoji premili domovini, kajti ona potrebuje bolj ko nekdam hrabrih, zvestih sinov po duhu in telesu. Bodi zdrav in vesel, in večkrat se spominjaj

svojega
pravega prijatelja!

Novice.

Na Koroškem je bilo v pretečenem letu v 327 duhovnijah glavnih šol 10, malih šol 262, šol za silo 35, pripravniški šoli za učitelje ste bile 2, obertnijskih šol za dekleta je bilo 6, za rokodelske dečke 2, ponavljavnih šol je bilo 271, šadjerejnih šol 52, čebelerejnih šol 7, svilarejnih šol 5; šolski vodji so bili 3, vodja in učitelj 1, katehetov 316, učiteljev 309, podučiteljev 47, učenic 21, podučenic 16, obertnijskih učenic 14; za vsakdanjo šolo vgodnih otrok je bilo 30760, iz med kterih jih je v šolo hodilo 25282, — za ponavljavno šolo vgodnih učencev je bilo 12986, v šolo jih je pa hodilo le 9613; učiteljskih pripravnikov je bilo 42. („Schulb.“)

Iz Ljubljane. 18. preteč. m., rojstni dan Njih Veličanstva presvitlega našega cesarja se je v Ljubljani pa tudi po deželi slovesno obhajal.

— V šolskem poslopji pri Šenklovži se pripravlja bolnišnica, ako bi se utegnila pritepsti kolera v naše mesto; upamo pa, da nas bo Bog obvaroval tudi tega nemilega sovražnika.

— Ljuba domača knjiga „Drobtinice“ za leto 1865. in 1866. je že na svitem. Zopet je napolnjena z bogatim blagom za cerkev, šolo in dom. Učitelji, domorodci! preskerbite jo vsaki šoli, bukvarnici in vsaki hiši!

Prememba v učiteljskem stanu.

G. Andreja Vavkena, učitelja z Cerkljah, je poterdila sl. c. k. vlada.

Listnica. G. J. B. v N.: Vašega spisa ne moremo sprejeti, ker tudi „Tovaraš“ mora biti enako učiteljem vedno „trezen“. Naše geslo je: „Boljšajmo učitelja, po učitelju šolo, s šolo pa narod“.

← Pridjan je „Kazavec“ št. 3., 2 strani. →

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.